

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ВИЩИЙ РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мочан Тетяна Михайлівна
м.Мукачево

У статті розглядаються проблеми розвитку педагогічної майстерності як найвищий рівень педагогічної діяльності з огляду ступеня впровадження педагогічних знань, наявності певних властивостей, рис, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога. Запропоновано дефініційний аналіз поняття «педагогічна майстерність», його особливості. Досліджено сутність таких його елементів як гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності; педагогічна техніка. Враховуючи специфіку педагогічної майстерності, багатомірність цього поняття розглянуто структуру та ключові компоненти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, професійна діяльність, педагогічна діяльність.

Актуальність теми дослідження. Сучасні тенденції розвитку освіти обумовлені вимогами суспільства та потребами у підготовці висококваліфікованих педагогів до професійної діяльності. У контексті цієї проблеми особливий інтерес становить формування педагогічної майстерності.

Важливі питання педагогічної майстерності в процесі реалізації професійних дій розглядаються з огляду рівня впровадження педагогічних знань, наявності певних властивостей, рис, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога. Це зумовлює потребу педагога в постійному самовдосконаленні, підвищенні своєї професійної майстерності.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання педагогічної майстерності завжди було предметом уваги багатьох видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів.

Аналіз вітчизняного і світового досвіду засвідчує, що педагогічна майстерність розглядається багатогранно існують різні підходи до її дослідження.

Питання педагогічної майстерності є в центрі уваги таких науковців як Ш.Амонашвілі, І.Зязюн, С.Логачевська, Л.Лузіна, Р.Скульський, Г.Сагач, О.Савченко та ін. Формуванню педагогічної майстерності, зокрема педагогічної техніки, присвячені роботи Ю.Азарова, Є.Барбінової, Є.Гришина, І.Зязюна, В.Кан-Каліка, Л.Крамущенка, А.Мудрика, Л.Рувинського, Д.Самуйленкова, В.Семиченка, І.Синиці, Н.Тарасович, М.Яковлева та ін.

Метою статті є визначити сутність поняття «педагогічна майстерність», виділити головні її елементи, розглянути структуру та ключові компоненти.

Виклад основного матеріалу. Значні дослідження проблеми педагогічної майстерності здійснив академік І.А.Зязюн. Науковець, фундатор теорії педагогічної майстерності, визначає сутність даного поняття як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату), вияв творчої активності особистості педагога (за умови, що ми характеризуємо психологічний механізм успішної діяльності). За твердженням автора, «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [4, с. 30].

Своє бачення дефініції виклали Л.Г.Кайдалова, Н.Б.Щокіна, Т.Ю.Вахрушева. На їх думку, педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно удосконалюється. Підвищення педагогічної майстерності доступне кожному педагогу [2, с.4].

Науковці, досліджуючи питання педагогічної майстерності викладача ВНЗ стверджують що, педагогічна майстерність – це, насамперед, висока культура організаторської, управлінської, виховної, трудової, ігрової і громадської діяльності викладача, наділеного якостями творчої особистості, що дозволяє вирішувати всі питання навчально-виховної роботи разом зі студентами в умовах співдружності та співтворчості, враховуючи інтереси і

рівень вихованості кожного, а також індивідуальні та психологічні особливості кожного студента [2, с.6].

В українському педагогічному словнику С.У.Гончаренка педагогічна майстерність визначається, як характеристика високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, необхідною умовою якої є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості [1, с.251].

З точки зору професійної освіти дана дефініція дає характеристику педагогічної діяльності високого рівня, головною ознакою якої є бездоганне вміння навчати своїх учнів, сформувати в них позитивні риси особистості й характеру [7, с.235].

Показниками успішної професійної діяльності викладача є комплекс таких взаємопов'язаних характеристик, як: професійна компетентність, професіоналізм, педагогічна майстерність, педагогічні здібності, між якими прослідкуємо зв'язок

Вищим проявом педагогічної майстерності є педагогічне мистецтво, педагогічна творчість. Педагогічна майстерність включає:

- особистісний компонент, як єдність мотиваційно-ціннісної складової (професійно-педагогічної направленості) і індивідуально-психологічних особливостей (загальних і професійно-педагогічних здібностей);
- інформаційно-теоретичний компонент: спеціальні, методологічні, психолого-педагогічні знання;
- діяльнісний компонент, який поєднує педагогічну технологію та техніку. [6, с.235].

Фундаментальним у нашому баченні сутності педагогічної майстерності є визначення її елементів:

- 1) гуманістична спрямованість;
- 2) професійна компетентність;
- 3) педагогічні здібності;
- 4) педагогічна техніка.

Гуманістична спрямованість (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації) – орієнтація на особистість іншої людини, яка має право на самовираження, бути вільним у своїх діях і поведінці, прагне до самореалізації.

Професійна компетентність – поєднання знань педагога з дисципліни її методикою викладання з безпосередньою роботою з аудиторією, психологію якої мусить добре знати для успішної реалізації змісту матеріалу предмета.

Педагогічні здібності – передбачають наявність професійних комунікативних здібностей, що забезпечують готовність до позитивного спілкування, перцептивних здібностей, як показник високої професійної проникливості, педагогічної інтуїції, здатності сприймати й розуміти іншу людину, динамічної особистості, емоційної стабільності, оптимістичного прогнозування, креативності (творчість).

Педагогічна техніка (форма організації поведінки педагога) – прийоми володіння собою (організмом, настроєм, мовленням, увагою й увагою) і прийоми впливу на інших (вербальними і невербальними засобами), які тісно поєднуються зі знаннями, спрямованістю і здібностями [4, с. 30–34].

Вагомим є формулювання структурних компонентів педагогічної майстерності у дослідженнях Л.Г.Кайдалова, Н.Б.Щокіна, Т.Ю.Вахрушева, а саме:

- професійна компетентність – знання педагогіки, психології, логіки, принципів, форм і методів навчання і виховання, змісту навчального предмета та індивідуальних особливостей студента; уміння спілкуватися, дохідливо викладати навчальний матеріал, вести полеміку, керувати дискусією, використовувати наочні посібники і технічні засоби навчання, зацікавлювати і підтримувати увагу, аналізувати та оцінювати знання та вміння студентів, володіти комп'ютером; нави-

- чки усного мовлення, розподілу власної уваги, орієнтування в часі;
- особисті якості – науковий світогляд, висока моральність, широкий кругозір та ерудиція, духовна культура, оптимізм, емоційна стійкість, витримка, наполегливість, співчуття, терплячість і доброзичливість;
- педагогічна техніка – комплекс умінь та навичок, що дають змогу досягнути оптимальних результатів у навчанні та вихованні студентів (міміка, жести, техніка мовлення, техніка педагогічного спілкування, вміння контролювати власні емоції, настрої тощо);
- педагогічний такт – вміння обирати відповідний тон і стиль спілкування із студентами, колегами;
- педагогічна творчість – заснована на повноті інформації, науковому прогнозі, умінні педагога кожного разу по-новому й ефективно застосовувати в навчально-виховному процесі різні комбінації форм і методів педагогічного впливу. Розмаїття педагогічних ситуацій, виникнення проблем, прагнення підійти до їх вирішення нестандартно на основі своєї уяви обумовлюють педагогічну творчість. Робота «за шаблоном» значно збіднює педагогічний процес і негативно впливає на авторитет педагога;
- гуманістична спрямованість – одна з визначальних характеристик майстерності. Спрямованість – це прагнення особистості до певного роду занять, що базується на стійкому інтересі до нього. Основою її є ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації. Гуманістична спрямованість – це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження духовних цінностей, моральних норм поведінки і відносин тощо;
- культура мовлення – майстерне володіння словом, уміння точно, доступно, емоційно, образно висловлювати свої думки, оскільки всі педагогічні задуми, цілі та завдання реалізуються в педагогічній взаємодії – спілкуванні зі студентами;
- педагогічні здібності – це особливі якості особистості викладача, що зумовлюють успішність педагогічної діяльності [2, с.8-9].

Прояв майстерності полягає в успішному вирішенні професійно-педагогічних завдань та високому рівні організації навчально-виховного процесу. Однією з найбільш суттєвих особливостей професійної діяльності педагога є те, що успішність та результативність його роботи безпосередньо залежить від рівня оволодіння майстерністю, професійної компетенції.

Виходячи із цього, виділяють такі рівні педагогічної майстерності:

- елементарний рівень майстерності характеризується наявністю тільки окремих професійно значущих якостей. На

цьому рівні педагог, як правило, спирається на досвід викладачів-майстрів. Проте, якщо викладач зупиняється лише на етапі методичних прикладів, про які йому розповідали в процесі навчання у вищому навчальному закладі або про які він читав у спеціальній літературі, спостерігав під час відкритих занять, то він перетворюється на інтерпретатора чужих ідей, механічно і часто бездумно повторюючи те, що йому відомо. Звичайно на елементарному рівні педагог володіє предметом викладання, але йому не вистачає спрямованості на розвиток студентів, техніки організації діалогу. При цьому продуктивність роботи низька;

- базовий рівень – викладач вже володіє основами педагогічної майстерності: гуманістичною спрямованістю, побудовою відносин зі студентами і колегами на позитивній основі. Ним засвоєний предмет викладання і методично правильно будується навчальний процес;
- досконалий рівень – характерні чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, співпраця в спілкуванні, планування і організація діяльності на тривалий час з метою розвитку особистості, самокритичне ставлення до власного досвіду, самовизначення позитивних і негативних сторін у своїй педагогічній діяльності;
- творчий рівень є найвищим у педагогічній майстерності. Викладач ініціативно і творчо підходить до професійної діяльності, є генератором ідей. Він здатний відходити від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації. Його діяльність відрізняється оригінальністю прийомів взаємодії з опорою на рефлексію. Крім цього, такий викладач здатний бачити проблему в цілому, уміє загострити увагу на головному. На даному етапі яскраво виявляється індивідуальний стиль діяльності [6, с. 7–8].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, на нашу думку, доцільно звернутися до слів Ю. К. Бабанського, який зауважив, що діяльність майстрів педагогічної праці виконує своєрідну функцію експертної оцінки близьких, середніх та далеких перспектив розвитку практики навчання й виховання [3, с.575].

Рівень педагогічної майстерності педагога є показником професіоналізму діяльності вчителя. Тому можемо зробити висновок, що педагогічна майстерність – це високий рівень результатів професійної діяльності, вміння запроваджувати і реалізовувати свій творчий потенціал за рахунок умілого конструювання педагогічного процесу.

Подальші наукові зусилля плануємо спрямувати на виявлення актуальних концептів розвитку педагогічної майстерності, дослідження питання професійної компетентності, педагогічної техніки, як елемент педагогічної майстерності.

Література та джерела

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кайдалова Л.Г. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник / Л.Г.Кайдалова, Н.Б.Щокіна, Т.Ю.Вахрушева – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
3. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд.: І.А.Зязюн, Н.Г.Базилевич, Т.Г.Дмитренко та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – 606 с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
5. Періг І.М. Професійна майстерність викладача як умова ефективного дидактичного процесу в університеті / І.М.Періг // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. –К., 2011. – Вип. 27. – С.230-235
6. Приходько А.И. Основы педагогического мастерства: [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / А.И.Приходько, Н.Б.Щекина. – Х.: Издатель Шуст А. И., 2001. – 88 с.
7. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

В статті розглядаються проблеми розвитку педагогічного мастерства як вищого рівня педагогічної діяльності з урахуванням ступеня впровадження педагогічних знань, наявності визначених характеристик, черт, розвиток яких забезпечено професійною саморозвитком педагога. Представлено дефініційний аналіз поняття «педагогічне мастерство», його особливостей. Досліджено сутність таких його елементів як гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності; педагогічна техніка. Учителювавши специфіку педагогічного мастерства, багатомірність цього поняття розглянуто структуру і ключові компоненти.

Ключові слова: педагогічне мастерство, професійна діяльність, педагогічна діяльність.

The article deals with the problems of pedagogical skills' development as the highest level of teaching activity, considering the extent of the pedagogical knowledge introduction, the availability of certain characteristics and features, development of which will provide professional self-

development of the teacher. The article reveals the definitional analysis of the concept of "pedagogical skills" and its main features. It has also been researched the essence of such elements as humanistic orientation, professional competence, teaching ability; pedagogical technique. The structure and the key components have also been discussed, taking into account the specificity of pedagogical skills and the multidimensionality of the concept.

Key words: pedagogical skills, professional activity, teaching activity.